

to introduce accreditation of medical educational establishments and clinical bases at the state and international level. Creation of a single European medical education space for the continuous professional development of medical specialists, in particular, doctor-anaesthesiologists will lead to modernization of medical education and to improvement of the health of the population. The purpose of qualitative education is the formation of a holistic outlook of the medical student, which means the ability to work independently, the ability to generalize and analyze, as well as to interpret the results of the analysis.

Prospects for further research are conditioned by the fact that, in the conditions of formation of a single world educational space, the necessary condition for the training of future doctor-anaesthesiologists in Ukraine is the orientation to the world experience of the preparation of future doctors, its comparative analysis and the creative use of innovative ideas in the educational process. Providing high quality training of a doctor-anaesthesiologist and a doctor of the intensive therapy and harmonization of educational process in all EU Member States on the basis of standardized managerial principles in training programs for anaesthesiology experts will contain at least minimum Criteria for adequate training of a doctor-anaesthesiologist that can work in any of the EU countries.

Key words: doctor-anesthesiologist, vocational training, organization, life-long education, Ukraine.

УДК: 376.1-056.2/.3:373.3/.5

DOI: 10.32626/2309-9763.2018-25.191-197

Володимир Шевченко
Volodymyr Shevchenko

СТАНОВИЩЕ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ (1945-1991 рр.)

THE SITUATION OF SPECIAL EDUCATION IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE XXth CENTURY (1945-1991)

У статті здійснено історико-педагогічний аналіз становлення і розвитку системи спеціальної освіти в Україні. Розглянуто етапи її становлення, визначено основні напрями модернізації та удосконалення, відзначено сприятливі роки для розширення мережі спеціальних закладів й удосконалення навчально-виховної роботи в них.

Ключові слова: спеціальна освіта, діти з особливими потребами, підготовка корекційних педагогів, Інститут дефектології, Дефектологічний факультет, Психолого-медико-педагогічна консультація (ПМПК).

Становлення й розвиток незалежної Української держави, формування громадянського суспільства передбачають удосконалення вітчизняного освітнього простору. Сьогодні винятково актуальним є забезпечення повноцінного, різнобічного розвитку дітей із особливими потребами, що є критерієм розвиненого демократичного суспільства [7, с. 364].

Часте реформування та постійні динамічні зміни в системі спеціальної освіти активно сприяють тому, що все більш актуальним стає вивчення історичних витоків навчання та виховання осіб із особливими потребами, становлення та розвитку спеціальної освіти [6, с. 31-32]. Досвід попередніх поколінь, їх теоретичні та практичні здобутки сьогодні стають джерелом розвитку й удосконалення системи соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами відповідно до вимог сьогодення [5, с. 273].

Розвиток спеціальної освіти давно привертає увагу вітчизняних учених-дефектологів і педагогів.

Вивченню історико-педагогічних аспектів становлення спеціальної освіти в Україні присвячено низку праць таких вітчизняних науковців, як Т.Л. Берник, В.І. Бондар, О.І. Дьячков,

І.Г. Єременко, Х.С. Замський, В.В. Золотоверх, Н.О. Климко, О.В. Козинець, С.І. Корнев, Є. Линдіна, С.П. Миронова, Л.К. Одинченко, О.М. Потапенко, В.М. Синьов, М.О. Супрун, О.М. Таранченко, С.В. Федоренко, О.Е.Шевченко, М.К. Шеремет та ін.

Серед вітчизняних вчених, що приділяли увагу питанням діяльності ПМПК, назваємо науковців В.М. Синьов, Н.М. Стадненко, А.Г. Обухівська, А.Г. Шевцов, М.Д. Ярмаченко та інших.

Метою статті є здійснення історико-педагогічний аналізу розвитку системи спеціальної освіти в Україні у другій половині ХХ століття.

Після звільнення українських міст і сіл під час Другої світової війни на цих територіях почалося відновлення системи освіти, до складу якої входила і спеціальна освіта.

У цей час органами освіти видавалася значна кількість законодавчих документів, розпоряджень та наказів, які, переважно, стосувалася реформування освіти. Проте, в процесі дослідження з'ясовано, що вони були досить відносними і схематичними, оскільки точніше визначити початок зародження й особливо перебігу та завершення тих або інших реформ, дуже складно через їх багатомірність, хвилеподібність, стихійність, залежність від об'єктивних (соціально-економічних, політичних реформ (контрреформ), стану шкільної освіти як результату попередніх освітніх реформ, зміни суспільного ладу й відповідно парадигм освіти, боротьби між старою і новою філософією освіти тощо) і суб'єктивних (прихід до влади сильного лідера, реакція громадськості на відповідність розвитку школи суспільним потребам на різних етапах реформування тощо) чинників. Хронологічні межі періодів (етапів і підетапів) реформування шкільної освіти в цей період є приблизними, оскільки початок реформи не завжди збігався з офіційно проголошеним, а кінець її, як правило, не фіксувався. Складалося так, що здебільшого незавершені реформи змінювалися новими реформами або ж контрреформами [1, с. 47].

На цьому тлі відбувалося відновлення, реформування і розвиток системи спеціальної освіти. Відбудова зруйнованої в роки війни мережі спеціальних освітніх закладів розпочалася відразу після звільнення території України. Спеціальною постановою Ради Народних комісаріатів "Про підготовку початкових, семирічних і середніх шкіл до нового 1945/1946 навчального року" (червень 1945) та урядовими постановами Народний комісаріат освіти зобов'язувався значно розширити мережу спеціальних шкіл-інтернатів, нормалізувати їх роботу, підвищити ефективність загального та професійно-трудоного навчання і виховання [Електронний ресурс. Режим доступу: HYPERLINK "<http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>" <http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>].

Важливого значення набула у ці роки проблема забезпечення шкіл педагогічними кадрами [9, с. 269]. Підготовка вчителів-дефектологів відновилася у 1945 р. У Київському педагогічному інституті відкривається дефектологічний факультет. Поряд із вивченням окремих курсів із спеціальної психології і педагогіки передбачалось оволодіння методиками викладання деяких загальноосвітніх предметів. Було запроваджено педагогічну практику в спеціальних школах із відривом від навчання. Відкриття самостійного факультету позитивно вплинуло на збільшення набору студентів та покращення якості їх підготовки. Зокрема, у нових навчальних планах і програмах були розширені курси спеціальних психолого-педагогічних дисциплін за рахунок скорочення медичних курсів та збільшено термін навчання студентів до чотирьох років [6, с. 33].

Дефектологічний факультет постійно здійснював удосконалення засобів, форм, методів навчання, виховання та корекційної роботи, що позитивно впливало на підготовку фахівців для роботи з такою категорією дітей.

У 1949 р. в УРСР, як загалом і в СРСР, було здійснено перехід до загальної обов'язкової семирічної освіти. Новий етап розвитку освіти відбувся з прийняттям у 1958 році Закону Верховної Ради СРСР "Про зміцнення зв'язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти в СРСР" [12, с. 74]. Закон стосувався реформування всієї системи освіти, тому

були прийняті Постанови, що передбачали суттєві зміни. Згідно з цим законом встановлено нову систему шкільної освіти, в т.ч. створювались нові типи спеціальних шкіл-інтернатів [8, с. 167].

Важливим етапом у становленні та розвитку спеціальної освіти є діяльність Науково-дослідного інституту дефектології УРСР (НДІД) [3, с. 66]. У повоєнні роки він був єдиною установою, яка здійснювала кваліфікований науковий супровід розвитку мережі і системи спеціальної освіти, сприяла формуванню наукової школи дефектології на українських теренах. У 1944–1954 рр. співробітники НДІД у складних повоєнних умовах (зокрема щодо фінансування організації наукових пошуків) зробили внесок у забезпечення роботи спеціальних шкіл України необхідними навчальними програмами і підручниками, хоча у цей час продовжував існувати істотний брак навчальних книжок. Надзвичайно затребуваними шкільною практикою були створені науковими співробітниками різноманітні методичні розробки і рекомендації з навчання і виховання різних категорій дітей з особливими потребами [3, с. 71].

Період роботи закладу як самостійної одиниці у структурі Міністерства освіти УРСР був припинений із січня 1955 р. унаслідок заходів влади з поліпшення організаційної структури. Підрозділи Інституту увійшли до складу НДІ психології МО УРСР та НДІ педагогіки МО УРСР [4, с. 85].

У 60–70 рр. ХХ століття в педагогічній науці та практиці стає помітним поворот у бік соціальної педагогіки, становлення та розвитку її організаційних форм та інститутів, поновлення теоретичних досліджень в галузі освіти й виховання [5, с. 275].

Ці роки характеризувалися економічною та політичною стабільністю в СРСР. Розвиток освіти в Україні у зазначених роках відбувався повільно, з труднощами, але неухильно. Наукова педагогіка, а за нею й освітянська практика відходили від авторитарності й цьому сприяли відповідні зміни у суспільно-політичних та соціально-економічних процесах, так звана відлига. Органи державної влади приділяли належну увагу дошкільню та школі – введено значну кількість нормативно-законодавчих документів, які регламентували роботу усієї освітньої структури [12, с. 75].

Початок 60-х років виявився особливо сприятливим для розширення мережі спеціальних шкіл, організації дошкільного виховання, створення диференційованої мережі спеціальних закладів для дітей із різними порушеннями розвитку і покращення якості навчально-виховної роботи. Мережа спеціальних шкіл-інтернатів розширилася на 62 одиниці, а контингент учнів у них – на 9,6 тис. Майже втричі зросла мережа дошкільних груп при загальноосвітніх і спеціальних закладах. За наступних 10 років мережа спеціальних шкіл-інтернатів збільшилася ще на 124 одиниці, а кількість учнів у них – на 30 тис. осіб.

Це стало можливим завдяки тому, що замість наявних трьох типів спеціальних шкіл (для глухих, сліпих і розумово відсталих) створюються нові: для слабозорих, слабочуючих, для дітей із важкими порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату. Окрім цього, у школах для слабочуючих дітей і дітей із важкими порушеннями мовлення почали діяти два відділення, кожне з яких мало певну специфіку навчання. Значно зросла мережа логопедичних пунктів (у 1961 р. їх налічувалося 56, а в 1968/1969 навчальному році – 253). Логопедичну допомогу отримували 12 тис. дітей шкільного і дошкільного віку.

В усіх спеціальних школах, за винятком допоміжних, учні одержували загальну освіту в обсязі програм неповної та повної середньої масової школи і початкову професійно-трудову підготовку за однією спеціальністю промислового чи сільськогосподарського виробництва. Професійно-трудове навчання у спеціальних школах набуло великого корекційного значення для подолання порушень розвитку, формування особистісних якостей і розвитку емоційно-вольової сфери учнів [Електронний ресурс. Режим доступу: [HYPERLINK "http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html"](http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html) <http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>].

Нові соціально-економічні умови, стрімкий розвиток наукового прогресу в 70-х рр. ХХ ст. вплинули на розвиток народної освіти [12, с. 75]. У 1970 році був прийнятий новий Статут середньої загальноосвітньої школи [8, с. 168]. З 1972 р. відбувся перехід до обов'язкової

середньої освіти. У 1974 р. було введено в дію “Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту” [12, с. 75]. З метою стимулювання постійного росту кваліфікації, педагогічної майстерності і творчої ініціативи викладацьких кадрів, з 1975 р. запроваджувалась атестація учителів [8, с. 168].

Незважаючи на те, що в цей час Україна мала розгалужену диференційовану мережу спеціальних дошкільних і шкільних закладів, їх кількість не задовольняла потреб населення щодо повного охоплення навчанням усіх категорій дітей з особливими потребами. Чимало дітей із порушеннями мовлення, зору (слабозорі), слуху (слабочуючі), із тимчасовою затримкою психічного розвитку, навчаючись у масовій школі, поповнювали лави стійко невстигаючих, їх виключали зі школи за неуспішність. Проблема загального обов’язкового навчання дітей усіх категорій з особливими потребами потребувала розв’язання.

У 70–80-х рр. відбулися суттєві зміни у структурі спеціальної школи, змісті навчання і виховання учнів, навчально-методичному та нормативному забезпеченні їх діяльності. Спеціальні школи перейшли на нові навчальні плани і програми, що забезпечували тісніший зв’язок школи з життям, збільшення обсягу загальноосвітніх і загальнотрудових знань, практичних умінь і навичок, створення кращих можливостей для підготовки учнів до самостійного життя.

У цей період значно розширилися психологічні дослідження, пов’язані з вивченням особливостей психічної діяльності учнів різних категорій, з розробкою діагностичних методик, удосконаленням принципів і методів відбору дітей (Н. Стадненко). Проведені дослідження сприяли ранньому виявленню порушень у розвитку дітей, своєчасному і правильному комплектуванню дошкільних і шкільних закладів, удосконаленню методів та засобів корекції і компенсації порушень у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс. Режим доступу: HYPERLINK “<http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>” <http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>].

У грудні 1977 р. вийшла чергова урядова Постанова, якою була зроблена спроба покращити навчання та виховання учнів [8, с. 168]. На жаль, ця та вищезгадані постанови не працювали в повному обсязі як передбачалося. Низка централізованих Постанов не змогла вирішити нагальні проблеми освіти. Тому у 80-х рр. назріла потреба у її реформі [12, с. 75-76]. 1984 р. була зроблена спроба вивести систему освіти з кризи [8, с. 168]. Проте, через економічну ситуацію в країні ці реформи загальмували.

Наукові пошуки в цей період не припинялися. Вони здійснювали перетворювальний вплив на розробку навчально-методичного забезпечення діяльності спеціальних шкіл. На кінець 80-х рр. навчально-виховний процес у всіх типах спеціальних шкіл відбувався за спеціальними навчальними планами, програмами, підручниками, дидактичними матеріалами, які розроблялися переважно в Росії та перекладалися українською мовою. Виняток становили підручники з української мови та літератури, авторами яких були українські вчені-методисти. Активну участь у розробці навчально-методичного супроводу брали І. Єременко, Л. Вавіна, М. Козленко, К. Луцько, Г. Мерсіянова, Т. Свиридюк, Є. Синьова, Н. Стадненко, Л. Ступнікова, Е. Пуцин, В. Турчинська та інші [Електронний ресурс. Режим доступу: HYPERLINK “<http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>” <http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html>].

У контексті тематики статті також потрібно згадати про Психолого-медико-педагогічну консультацію (ПМПК, а на сьогодні – Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ)). Протягом свого існування вона відіграла значну роль в діяльності спеціальних закладів.

У післявоєнні роки був офіційно визначений її статус – статус комісії: в 1949 році затверджено Типове положення про республіканську та обласну медико-педагогічну комісію (МПК) та інструкції з відбору дітей до допоміжних шкіл. Комісії працювали на тимчасовій основі та громадських засадах, збираючись епізодично відповідно до потреби, щоб підтвердити медичний діагноз та визначити освітні умови, в яких може навчатись дитина з особливими потребами.

У другій половині 70-х рр. усе частіше стала йти мова про необхідність створення мережі психолого-медико-педагогічних консультацій. В основі ідеї їх створення була необхідність

гуманістичного ставлення до дітей з “відхиленнями у розвитку”. Мова йшла саме про консультування за умови добровільного звернення батьків, що виховують дітей з особливими потребами. Таким чином, у 80-х рр. відбулась трансформація медико-педагогічних комісій (МПК) в психолого-медико-педагогічні консультації (ПМПК) [11, с. 180-181].

Варто також зазначити про правове положення осіб з особливими потребами. В другій половині ХХ століття воно пройшло значний етап за весь час свого розвитку. Радянська держава взяла на себе турботу про навчання, працевлаштування і соціальне забезпечення дітей з особливими потребами. Істотну допомогу надавали і громадські організації осіб з інвалідністю, зокрема УТОС, УТОГ тощо, створення яких також стало можливим в нових політико-економічних умовах. Рівноправ'я, проголошене радянською владою, надало особам з інвалідністю усі права нарівні із пересічними громадянами [10, с. 341].

Розвиток законодавчої політики щодо осіб з інвалідністю вперше сформувався у комплексному спеціальному Законі – “Про основи соціальної захищеності інвалідів в СРСР” (1990). Цим Законом були визначені основні засади державної політики щодо осіб з інвалідністю з метою забезпечення їм рівних з усіма іншими громадянами СРСР можливостей в реалізації прав і свобод, усунення обмежень в їх життєдіяльності, створення сприятливих умов, що дозволяють особам з обмеженими фізичними можливостями вести повноцінний спосіб життя, активно брати участь в економічному і політичному житті суспільства, а також виконувати свої громадянські обов'язки. Для таких осіб особливе значення в Законі мали положення про здобуття освіти і професійної підготовки [10, с. 341]. Ухвалення вказаного Закону стало вагомим подієм в забезпеченні прав осіб з особливими потребами. Проте цей Закон був введений в дію лише в останні роки існування СРСР. Відповідно, реалізувати усі його положення не вдалося [10, с. 341].

Таким чином, результати вивчення розвитку освітньої галузі в другій половині ХХ ст. (до 1991 року) констатують, що розбудова української системи спеціальної освіти має багатогранний характер і охоплює всі головні аспекти. Розвиток освіти в Україні у зазначений період характеризувався пошуками більш досконалих форм, методів, змістового наповнення та найбільш продуктивного терміну навчання. Повільно, з труднощами, але неухильно наукова педагогіка, а за нею й освітянська практика відходили від авторитарності і ставали на шлях демократизації змісту освіти.

Позиції, висвітлені в статті, не вичерпують усього кола проблем. Подальшого дослідження потребують суспільно-політичні та соціокультурні чинники впливу на спеціальну освіту в УРСР у зазначеному періоді.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Періодизація реформування шкільної освіти в Україні за радянської доби (1919-1991) / Л. Березівська // HYPERLINK "http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUU_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=IJ=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9672786:%D0%A1.19" \o "Періодичне видання" Історико-педагогічний альманах. – Вип. 1. – 2011. – С. 47.
2. Бондар В. Інтерпретація еволюції спеціальної освіти: зародження, становлення, розвиток. Електронний ресурс / В. Бондар, В. Золотоверх. – Режим доступу: HYPERLINK "http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html" http://vaglivo.org/stanovlennya-rozvitok.html
3. Дічек Н. Внесок науково-дослідного інституту дефектології у розвиток спеціальної школи в Україні у перші повоєнні роки / Н. Дічек // Особлива дитина: навчання і виховання. – № 2. – 2014. – С. 66, 71.
4. Дічек Н. Питання індивідуалізації шкільного навчально-виховного процесу у діяльності українського науково-дослідного інституту дефектології (1948-1954) //

- HYPERLINK "http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUJ_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=IJ=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9672786:%D0%A1.19" \o "Періодичне видання" Історико-педагогічний альманах. – Вип. 1. – 2015. – С. 85.
5. Іноземцева С. Спеціальна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства / С.В. Іноземцева // *Vzdelávanie a spoločnosť. Medzinárodný nekonferenčný zborník*. – Prešov. – Вип. 1. – 2016. – С. 273, 275.
  6. Ковальчук Ж.М. Становлення та розвиток спеціальної освіти в Україні: історичний огляд / Ж.М. Ковальчук // *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. – Серія: Корекційна педагогіка. – Вип. 33. – 2017. – С. 31-33.
  7. Кравченко І. Історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти в Україні / І.В. Кравченко // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – № 1 (55). – 2016. – С. 364.
  8. Левківський М.В. Історія педагогіки / М.В. Левківський. – Київ : Центр учбової літератури. 2016. – С. 167-168.
  9. Мічуда В.В. Радянська система освіти у повоєнний період (1945-1950) / В.В. Мічуда // *Молодий вчений*. – № 12.1 (40). – 2016. – С. 269.
  10. Мурашин О.Г. Основні вектори розвитку державницької законодавчої політики щодо інвалідів часів Радянського Союзу / О.Г. Мурашин // *Матеріали дванадцятої Міжнародної науково-практичної конференції [Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі] (Київ, 24-25 листопада 2012 р.)*. – Київ : Університет "Україна", 2012. – С. 340-341.
  11. Мушинський В.П. Історичні та організаційні аспекти діяльності вітчизняної системи психолого-медико-педагогічних консультацій / В.П. Мушинський // *36 наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. – Серія соціально-педагогічна. – Вип. 20. – Ч. 1. – 2012. – С. 180-181.
  12. Фроленкова Н. HYPERLINK "http://eprints.zu.edu.ua/24315/" Соціально-економічні та нормативно-законодавчі засади регулювання змісту дошкільної освіти в Українській РСР (друга половина ХХ століття) / Н. Фроленкова // HYPERLINK "http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUJ_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=IJ=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9672786:%D0%A1.19" \o "Періодичне видання" Історико-педагогічний альманах. – Вип. 2. – 2014. – С. 73-76.

The article deals with the situation of special education in Ukraine in the second half of the twentieth century. The historical and pedagogical analysis of formation and development of the system of special education was carried out. The author notes that the restoration and development of special education was closely linked to the general system of education. Special education was its structural element. The article deals with the stages of formation of the system of special education in Ukraine. The main directions of its modernization and improvement are determined. Favorable years are noted for expanding the network of special institutions and improving the educational work in them. The author found that the beginning of the 60-ies was particularly favorable for the expansion of the network of special schools, as well as organizing preschool education and creating a differentiated network of specialist institutions. There was an improvement in the quality of educational work. In the 70-80-ies there were significant changes in the structure of the special school, the content of training and education of students, teaching and methodological support, regulatory maintenance of their activities. Special schools have switched to new curricula and programs. They provided a closer relationship with the school life. There was an increase in the volume of general education and general labor knowledge and skills, and also the creation of the best opportunities for preparation of students for independent life. In the second half of the 1980s, there was a reorientation in terms of constructing the content of school education. It was based on updated

methodological principles of variation in the content of school curricula. This testified to attempts to put into practice the idea of the variability of the content of education. It marked the birth of a new trend in the content of education – its democratization and humanization. At the end of the 1980s, the educational process in all types of special schools was based on special curricula, programs, textbooks, and didactic materials.

The article presents the main stages of formation of the system of psychological, medical and pedagogical consultations (PMPK), restoration and operation of the Institute of Defectology, Defectology Faculty of the Pedagogical Institute named after. M. Gorky.

Key words: special education, children with special needs, preparation of correctional teachers, Institute of Defectology, Defectology Faculty, Psychological-Medico-Pedagogical Consultation (PMPK).

УДК 930.2:304.4(477) “1991/2010”

DOI:10.32626/2309-9763.2018–25.197-204

Світлана Шевченко
Svitlana Shevchenko

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ШКІЛ ІЗ ЄВРЕЙСЬКОЮ І РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991-2010 рр.)

COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF SCHOOL WITH JEWISH AND RUSSIAN LANGUAGES OF INSTRUCTION IN THE CONDITIONS OF INDEPENDENT UKRAINE (1991-2010)

У статті проаналізовано організацію навчального процесу у школах із єврейською і російською мовами навчання в умовах незалежної України (1991–2010 рр.); установлено, що в досліджуваний період збільшувалася кількість шкіл із єврейською мовою навчання, а російською зменшувалася; з'ясовано, що освіта національних меншин декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов та культур.

Ключові слова: незалежна Україна, розвиток, навчальні плани, школи з єврейською і російською мовами навчання, курси, факультативи.

Після здобуття Україною незалежності розпочався новий етап розвитку українського суспільства, а відповідно і національної культури. Розроблена за роки незалежності концепція етнонаціональної політики, що знайшла відображення в Законі про національні меншини в Україні (1992), Конституції України (1996), Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин (1997), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Про засади державної мовної політики (2017) та ін., є основою для забезпечення прав та інтересів національних спільнот. Глибоке осмислення проблеми історії національних меншин, які мешкали на теренах України, зумовлене потребою розробки практичних рекомендацій з формування національно-культурних програм, підготовки законодавчих і нормативних актів, створення сприятливих умов для всіх етносів в українському суспільстві.

Історіографічний аналіз показав, що у 1991–2010 рр. дослідники зверталися до проблеми діяльності шкіл національних меншин в УРСР. Зокрема, такі науковці, як М. Авдієнко, Б. Андрієвський, Л. Березівська, О. Бистрицька, В. Войнолович, Є. Голобородько, В. Євтух, І. Курас, О. Майборода, М. Марчук, І. Миронова, В. Наулко, В. Недольська, О. Обидьонова, С. Очеретко, О. Рафальський, Н. Рудницька, В. Трощинський, О. Сухомлинська, М. Шульга, Б. Чирко та ін., які розкривали різні аспекти розвитку освіти шкіл національних меншин.